



OSMANLI
KÜLTÜR
MİRASI

MATBU MUSHAF-I ŞERİFLER

EKMELEDDİN İHSANOĞLU
HÜSEYİN TÜRKMEN



TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES



TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Osmanlı Kültür Mirası
Matbu Mushaf-ı Şerifler
Ottoman Cultural Heritage
Printed Holy Qur'ans

Türkiye Bilimler Akademisi Tarih Serisi: 8
Turkish Academy of Sciences History Series: 8

ISBN: 978-625-6110-79-3
DOI: 10.53478/TUBA.978-625-6110-79-3
Ankara, 2026

Hazırlayanlar Prepared by
Ekmeleddin İhsanoğlu
Hüseyin Türkmen

Redaksiyon Redaction
Turgay Anar

Tasarım Design
Murat Acar

Baskı Printed by
Sarıyıldız Ofset Ltd. Şti.
İvedik OSB Ağaç İşleri Sit. 1358. Sok No: 31 Ostim/Ankara
Sertifika No: 46685

Kitabın dil, bilim, etik ve hukuk açısından bilimsel sorumluluğu yazara aittir.
Türkiye Bilimler Akademisi'nin sorumluluğu bulunmamaktadır.
The author bears full scientific responsibility for the book in terms of language,
scholarship, ethics and law. Turkish Academy of Sciences has no responsibility whatsoever.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES
Vedat Dalokay Cad. No: 112 Çankaya 06670 Ankara
0 312 442 29 03
www.tuba.gov.tr

Osmanlı Kültür Mirası Matbu Mushaf-ı Şerifler/ haz. Ekmeleddin İhsanoğlu ve Hüseyin Türkmen. -- Ankara:
Türkiye Bilimler Akademisi, 2026. -- 320 s. ; 19 x 26 sm. -- (Türkiye Bilimler Akademisi Tarih Serisi: 8) --
Bibliyografya ve dizin içerir. -- ISBN 978-625-6110-79-3
1. İslam yazmaları ve baskı kültürü - Osmanlı İmparatorluğu. 2. Islamic manuscripts and print culture -
Ottoman Empire. 3. Matbu Mushaf-ı - Osmanlı İmparatorluğu. 4. Printed Qur'ans - Ottoman Empire.
5. Kur'an - baskılar - tarih. 6. Qur'an - editions - history.

BP130.4 2026
297.1226



Kullanıcılar, TÜBA Yayınlarının elektronik kopyalarını belirtilen CC BY-NC-ND 4.0 lisansı kapsamında kullanabilirler.
Users may use the electronic copies of TÜBA Publications under the CC BY-NC-ND 4.0 license.

Osmanlı Kültür Mirası

Matbu Mushaf-ı Şerifler

Ottoman Cultural Heritage

Printed Holy Qur'ans

Ekmeleddin İhsanoğlu
Hüseyin Türkmen



TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES



TAKDİM

İslam medeniyetinin temel taşı olan Kur'an-ı Kerim, nazil olduğu ilk günden itibaren hem iştiyakla hıfzedilmiş hem de en güzel hatlarla kâğıda dökülerek nesilden nesile titizlikle aktarılmıştır. Türk-İslam kültüründe Mushaf-ı Şerif'e gösterilen hürmet ve özen, asırlar boyu hattatların el emeği ve göz nuruyla şekillenmiş, her bir nüsha müminlerin dimağında ve kütüphanesinde yer alan birer sanat şaheserine dönüşmüştür. Ancak 15. yüzyılda matbaanın icadı ve Avrupa'da başlayan basım faaliyetleri, bu kutsal metnin İslam âleminde çoğaltılması hususunda yeni ve hassas bir dönemi de başlatmıştır.

Elinizdeki bu eser, Kur'an-ı Kerim'in matbaadaki basım serüvenini, Osmanlı'nın bu konudaki ilk tartışmalarından Cumhuriyet Türkiye'sinin modern baskı tekniklerine evrilen bir süreci geniş bir perspektifle ele almaktadır. Osmanlı Devleti'nin başlangıçta Mushaf basımına izin vermemesi, sadece teknik bir kısıtlama değil; Allah'ın kelamının "kutsiyetini koruma", "hata" ve "tahrifatın" önüne geçme gayesi taşıyan derin bir dinî hassasiyetin sonucudur. Kitapta, bu temkinli duruşun ardındaki saikler; Rusya ve Kazan'daki Müslümanların matbu Mushaf tecrübeleri ve daha birçok önemli konu ve mesele üzerinde titizlikle durulmaktadır.

Osmanlı coğrafyasında matbu Mushaflara olan talebin artması ve dışarıdan gelen kontrolsüz baskıların yarattığı sorunlar, nihayetinde 1874 yılında Şekerzâde hattıyla basılan ilk resmî Mushaf ile yeni bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreç, Mushafları İnceleme Heyeti gibi kurumların teşkiliyle, basılı Mushafların da bir denetim ve

kalite disiplini altına girmesini sağlamıştır. Eser, bu tarihî dönüşümü arşiv belgeleri ve kütüphane kayıtları ışığında gün yüzüne çıkarmaktadır.

Çalışmada, 1872 yılından 2024 yılına kadar Türkiye’de basılan Mushaf-ı Şerif ve cüzlerin yer aldığı devasa bibliyografik katalog özgünlüğüyle alandaki boşluğu dolduracaktır. Bu katalog, taşbaskıdan (litografya) ofsete, ünlü hattatların kaleminden günümüzün bilgisayar dizgilerine kadar Mushafların basım süreçlerindeki teknik ve estetik değişimi belgeleyen eşsiz bir “hafıza” niteliğindedir.

Mushaf-ı Şeriflerin matbu tarihine ışık tutan bu eserin, araştırmacılar için temel bir başvuru kaynağı olacağına ve gelecek çalışmalara ilham vereceğine inanıyorum. Bu kıymetli çalışmayı literatüre kazandıran Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu ve Hüseyin Türkmen’e şükranlarımı sunarım. Yayına hazırlık ve basım sürecinde rol alan Akademi üyelerimiz, bilim insanlarımız ve çalışanlarımıza da teşekkür ederim.

Prof. Dr. Muzaffer Şeker

TÜBA Başkanı

FOREWORD

The Holy Qur'an, the cornerstone of Islamic civilization, has been passionately memorized since the day it was first revealed and has been meticulously passed down from generation to generation, transcribed onto paper in the most beautiful calligraphy. The respect and care shown to the Holy Qur'an in Turkish-Islamic culture has been shaped by centuries of calligraphers' hard work and dedication, and each copy has become a masterpiece of art in the minds and libraries of believers. However, the invention of the printing press in the 15th century and the beginning of printing activities in Europe also initiated a new and sensitive period regarding the reproduction of this sacred text in the Islamic world.

This work in your hands takes a broad look at the journey of printing the Holy Qur'an, covering the process from the Ottoman Empire's initial debates on the subject to the modern printing techniques of the Republic of Türkiye. The Ottoman Empire's initial refusal to permit the printing of the Mushaf was not merely a technical restriction; it was the result of a deep religious sensitivity aimed at "preserving the sanctity" of Allah's word and preventing 'errors' and "corruption." The book meticulously examines the motives behind this cautious stance, the experiences of Muslims in Russia and Kazan with printed Qur'ans, and many other important topics and issues.

The increasing demand for printed Qur'ans in the Ottoman geography and the problems created by uncontrolled printing from outside ultimately led to a new

turning point in 1874 with the first official Qur'an printed in the Şekerzâde script. This process ensured that printed Qur'ans were subject to supervision and quality control through the establishment of institutions such as the Qur'an Review Board. The work reveals this historical transformation in light of archival documents and library records.

The work will fill a gap in the field with its original massive bibliographic catalog of Mushaf-ı Şerif and juz printed in Türkiye from 1872 to 2024. This catalog is a unique "memory" documenting the technical and aesthetic changes in the printing processes of the Mushafs, from lithography to offset printing, from the pens of famous calligraphers to today's computer typesetting.

I believe this work, which sheds light on the printed history of the Holy Qur'an, will be a fundamental reference source for researchers and inspire future studies. I would like to express my gratitude to Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu and Hüseyin Türkmen for adding this valuable work to the literature. I would also like to thank our Academy members, scientists, and staff who played a role in the preparation and printing process.

Prof. Dr. Muzaffer Şeker

President of TÜBA

Ekmeleddin İhsanoğlu, Prof. Dr. Dr. h.c. mult.

Türk Bilim Tarihi Kurumu Şeref Başkanı

ihsanoglu.office[at]gmail.com

ORCID: 0000-0002-5970-3283

İhsanoğlu, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Organik Kimya doktorasını müteakip İngiltere Exeter Üniversitesinde doktora sonrası çalışmalar yaptı. 1978'de A.Ü. Fen Fakültesinde doçent oldu. TÜBİTAK'ta ilk bilim tarihi projesini yürüttü. 1984'te İstanbul Üniversitesinde bilim tarihi anabilim dalını, 1989'da Türkiye'nin ilk bilim tarihi bölümünü kurdu. Bu tarihten itibaren bilim tarihi alanında 15 yüksek lisans ve doktora tezini yönetti. 1980'de IRCICA'yı, 1989'te Türk Bilim Tarihi Kurumunu (TBTk) ve 1990'da ISAR Vakfı'nı kurdu. 2001-2005 yılları arasında Uluslararası Bilim Tarihi ve Felsefesi Birliđi (IUHPS) başkanı oldu. T.C. Devlet Üstün Hizmet Madalyası ile taltif edildi. Uluslararası Bilim Tarihi Akademisinin Alexander Koyré madalyasını ve Kuveyt Bilimler Akademisi'nin (KFAS) ödülünü alan tek Türk bilim adamıdır. Osmanlı bilimi kavramının tarifini ve çalışma konularını belirleyerek, akademik bir disiplin olarak akademik çevrelerde kabul görmesini sağlamıştır. 18 ciltlik *Osmanlı Bilimi Literatürü Tarihi*, 2 ciltlik *Osmanlı Bilimi Mirası*, 2 ciltlik *Osmanlı Medeniyeti Tarihi* gibi temel eserlerin editörü ve ortak yazarıdır. Eserleri birçok dile çevrilmiştir. Kendisi TUBA şeref üyesidir.

Ekmeleddin İhsanoğlu, Prof. Dr. Dr. h.c. mult.

Honorary President of Turkish Society for History of Science

ihsanoglu.office[at]gmail.com

ORCID: 0000-0002-5970-3283

Received his Ph.D. in Organic Chemistry at Ankara University Faculty of Science (1974), became an associate professor (1978), and did postdoctoral studies at the University of Exeter. Founded the Chair of History of Science (1984) and Turkey's first Department of History of Science (1989) at Istanbul University; supervised 15 master's and Ph.D. dissertations. Founded IRCICA (1980), the Turkish Society for History of Science (1989). President of the International Union for the History and Philosophy of Science (IUHPS) 2001–2005. A laureate of the State Medal of Distinguished Service, the first Turkish scholar to receive the Alexandre Koyré Medal and the Kuwait Academy of Sciences Award (KFAS). Introduced the concept of Ottoman science, which was accepted by academic circles. Editor and co-author of 18 volumes of *History of Ottoman Science Literature*, 2 volumes of *Ottoman Science Heritage*, 2 volumes of *History of Ottoman State and Civilization*. His works have been translated into many languages. He is an Honorary Member of the Turkish Academy of Sciences.

Hüseyin Türkmen

Araştırmacı - Uzman Kütüphaneci
hnturkmen2000[at]gmail.com
ORCID: 0000-0003-0545-4653

Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü'nde tamamladı (1996). Yüksek lisansını Türkiye'de yazma eser kataloglarının tarihsel gelişimi ve analizi (1923- 2006) adlı tezi ile Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı'nda tamamladı (2007). Meslek hayatına 1995 yılında İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde başladı. 1997-2024 yılları arasında İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Nadir Eserler Biriminde nadir eser uzmanı olarak çalıştı. Yazma eserler ile Arap harfli (Arapça-Türkçe-Farsça) nadir basma eserler üzerinde araştırmalar ve çalışmalar yürütmektedir. Konuyla ilgili basılı yayınlarından bazıları: *Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Ferman-Berat ve Vakfiyeleri Alfabetik Kataloğu* (2001), *Türkiye Kütüphaneleri Yazma Eser Katalogları: 1923-2006* (2010), *Türkiye Kütüphaneleri Arap Harfli Basma Kitap Katalogları Üzerine Bibliyografik Bir Değerlendirme: 1929-2009* (2014), *Üsküdar Matbaası'nda Basılan Eserler Bibliyografyası*. Ulusal ve uluslararası sempozyumlarda verilmiş konferans, bildiri ve sunumları bulunmaktadır.

Hüseyin Türkmen

Researcher and Expert Librarian
hnturkmen2000[at]gmail.com
ORCID: 0000-0003-0545-4653

He graduated from the Department of Library Science at Istanbul University in 1996 with a Bachelor's degree. Subsequently, he received his MA in Information and Documentation Management from Marmara University in 2007. His master's thesis focused on the historical development and analysis of manuscript catalogs in Turkey (1923–2006). He started his professional career in 1995 at the Istanbul University Rare Books Library. Between 1997 and 2024, he worked as a rare books specialist in the Rare Books Unit of the Istanbul Metropolitan Municipality Library and Museums Directorate. He continues his research and studies on manuscripts and rare printed books in Arabic script (Arabic, Ottoman Turkish and Persian). Some of his published works: *Atatürk Library Muallim Cevdet Ferman-Berat and Endowment Catalog* (2001), *Manuscript Catalogs of Turkish Libraries: 1923-2006* (2010), *A Bibliographic Evaluation of Arabic Script Printed Book Catalogs in Turkish Libraries: 1929-2009* (2014), *Bibliography of Works Printed at Üsküdar Press*. He has delivered conferences, papers, and presentations at national and international symposiums.

İÇİNDEKİLER

Takdim	5
Teşekkürler	19
Özet	21
Önsöz	25
Bibliyografik İşaretler ve Kısaltmalar	33
Kütüphane Kısaltmaları	35
Giriş	37
I. BÖLÜM	
Kur'an-ı Kerim Basımı Tarihçesi	41
1. Avrupa'da Kur'an-ı Kerim Basımı Teşebbüsleri	43
2. Rus Çarlığında Müslümanlar Tarafından Basılan İlk Mushaf	48
3. İstanbul'da Matbaanın Kuruluşu ve Mushafların Basımı Meselesi	50
3.1. Kaçak Mushaf ve Cüz Basımı	52
3.2. Londra Edisyonu	55
4. İstanbul'da Mushaf-ı Şerif Basma Kararının Alınması ve İlk Uygulamalar	60
4.1. Matbaa-i Osmaniye ve Diğer Özel Teşebbüsler	72
4.2. İstanbul'da Hangi Mushaf, Ne Zamanda Basıldı	78
4.3. Mushaf Basımıyla İlgili İdarî ve Hukukî Düzenlemeler	125
5. Cumhuriyet Dönemi'nde Mushaf-ı Şerif Basımı	127
5.1. Kur'an-ı Kerim'in Latin Harfleri ile Basımı Teşebbüsleri	128
6. Mısır'da Kur'an-ı Kerim Basımı	129

II. BÖLÜM

Bibliyografya ve Toplu Katalog	137
1. Bibliyografya ve Katalog Çalışması Açıklama Notları	139
2. Matbu Mushaf-ı Şerifler Bibliyografya ve Toplu Kataloğu	143
2.1. Acet, Mustafa مصطفي آجت،	143
2.2. Aksan, Samiye آفصان، ساميه	143
2.3. Altınbaşak, Ahmed Hüsvrev آلتون باشاق، أحمد خسرو	143
2.4. Özçay, Mehmed اوزچاي، محمد	149
2.5. Özel, Hafız Saim اوزل، حافظ صائم	151
2.6. Uysal, M. اويصال، م	151
2.7. Aytaç, Hamid [el-Âmidî] آيتاچ، حامد [الأمدي]	151
2.8. Bafıralı Ali Avni بافره لی علی عونى	158
2.9. el-Benkî, Ubeyde Muhammed Salih البنكى، عبیده محمد صالح	158
2.10. Bilgiç, Muhammed Fahreddin بيلگيچ، محمد فخرالدين	160
2.11. Tekbaş, Ahmed Tefvik تکباش، أحمد توفيق	162
2.12. Türkmen, Hilmi تورکمان، حلمى	162
2.13. Hafız Osman الحافظ عثمان	162
2.14. Hafız Osman Nazifi حافظ عثمان نظيفى	172
2.15. Hasan Rıza حسن رضا	172
2.16. Halil Üskübî خليل اسكوبى	198
2.17. Demirel, Muhsin دميرال، محسن	198
2.18. Raşid راشد	200
2.19. Şekerzade Mehmed Efendi شکرزاده محمد افندی	201
2.20. Şeyh Hamdullah Amasî شيخ حمد الله آماسى	203
2.21. Taha, Osman طه، عثمان	204
2.22. Kadırgalı Mustafa Nazif قاديرغه لی مصطفي نظيف	205
2.23. Kazasker Mustafa İzzet قاضى عسکر مصطفي عزت	208
2.24. Kavukçu, Refet قاووقجى، رأفت	208
2.25. Kayışzade Hafız Osman قايش زاده حافظ عثمان	209
2.26. Karasakal, Hilmi قرا صقال، حلمى	237
2.27. Karahisarî, Şemseddin Ahmed قره حصارى، شمس الدين احمد	237
2.28. Kutlu, Hüseyin قوتلو، حسين	237
2.29. Kovaçeviç, Eşref el-Bosnevî قوواچه ويچ، اشرف البوسنوى	241
2.30. Muhammed Hulusî محمد خلوصى	241
2.31. Muhammed Zihni محمد ذهنى	242

2.32. Mehmed Şevkî محمد شوقى	242
2.33. Memiş, Mehmed محمد مميش	242
2.34. Vural, Mehmed Arif محمد عارف وورال	242
3. Hattatları Tesbit Edilemeyen Mushaf-ı Şerifler	
المصاحف الشريفه غير المعروف خطاطوها	244
4. Hurufat, Bilgisayar ve Matbaa Dizgisi Mushaf-ı Şerifler	
المصاحف الشريفه المطبوعه بالحروف المنضده	245
5. Kur'an-ı Kerim Cüzleri المنفرده	283
5.1. En'am- Şerif انعام شريف	283
5.2. Cüz'ü Tebareke جزؤ تبارك	284
5.3. el-Cüz'ü's-Salis [3. cüz] الجزؤ الثالث	285
5.4. Cüz'ü Amme جزؤ عم	285
5.5. Cüz'ü Kad Semia جزؤ قد سمع	288
5.6. Cüz'ü Ve'z-Zariyat الجزؤ والذاريات	289
5.7. Suretü Yasin سورة يس	291
5.8. Suretü Yasin ve Bazı Suveri Kur'aniyye سورة يس و بعض سور قرآنيه	291
5.9. Suretü Yasin ve Bazı Suveri Kur'an ve Ed'iyye سورة يس، بعض سور قرآن و ادعية	291
5.10. Yasin ve Bazı Ed'iyye-i Me'sure ve Salavatü Neveytüler Mecmuası يس وبعض ادعية مأثوره و صلوات نويت لر مجموعه سى	291
6. Tıpkıbasım Mushaf-ı Şerifler المصاحف الشريفه: طبعة طبق الأصل	292
Kaynaklar	295
Genel Dizin	299
Yayınevi ve Matbaa Dizini	309

TABLE OF CONTENTS

Foreword	5
Acknowledgements	19
Abstract	23
Preface	29
Bibliographical Symbols and Abbreviations	33
Abbreviations of Libraries and Printed Book Collections	35
Introduction	37
PART I	
History of Qur'an Printing	41
1. First Attempts to Print The Holy Qur'an in Europe	43
2. The First Qur'an Printed in the Russian Empire	48
3. The Establishment of the Printing Press in Istanbul and the Issue of Printing Mushafs	50
3.1. Illegal Printing of Mushafs and Juz' in Istanbul	52
3.2. The London Edition	55
4. The Decision to Print the Mushaf al-Sharif in Istanbul by Ottoman Government and First Official Implimentation	60
4.1. The Matbaa-i Osmaniye and Other Private Printing Initiatives	72
4.2. The Mushafs Printed in Istanbul and Their Dates of Printing	78
4.3. Administrative and Legal Regulations Concerning the Printing of Mushafs ..	125
5. The Printing of the Mushaf al-Sharif in the Republican Period	127
5.1. Attempts to Print the Holy Qur'an in Latin Script	128
6. The Printing of the Mushaf in Egypt	139

PART II

Bibliography and UnionCatalog	137
1. Explanatory Notes on the Bibliography and Catalogue	139
2. Mushafs with Known Calligraphers	143
2.1. Acet, Mustafa آجت، مصطفى	143
2.2. Aksan, Samiye آفصان، ساميه	143
2.3. Altınbaşak, Ahmed Hüsrev آلتون باشاق، أحمد خسرو	143
2.4. Özçay, Mehmed اوزچاي، محمد	149
2.5. Özel, Hafız Saim اوزل، حافظ صائم	151
2.6. Uysal, M. اويصال، م	151
2.7. Aytaç, Hamid [el-Âmidî] آيتاچ، حامد [الأمدي]	151
2.8. Bafralı Ali Avni بافره لی علی عونى	158
2.9. el-Benkî, Ubeyde Muhammed Salih البنكى، عبیده محمد صالح	158
2.10. Bilgiç, Muhammed Fahreddin بيلگيچ، محمد فخرالدين	160
2.11. Tekbaş, Ahmed Tevfik تکباش، أحمد توفيق	162
2.12. Türkmen, Hilmi تورکمان، حلمى	162
2.13. Hafız Osman الحافظ عثمان	162
2.14. Hafız Osman Nazifi حافظ عثمان نظيفى	172
2.15. Hasan Rıza حسن رضا	172
2.16. Halil Üskübî خليل اسكوبى	198
2.17. Demirel, Muhsin دمير ال، محسن	198
2.18. Raşid راشد	200
2.19. Şekerzade Mehmed Efendi شکرزاده محمد افندی	201
2.20. Şeyh Hamdullah Amasî شيخ حمد الله آماسى	203
2.21. Taha, Osman طه، عثمان	204
2.22. Kadırgalı Mustafa Nazif قاديرغه لی مصطفى نظيف	205
2.23. Kazasker Mustafa İzzet قاضى عسكر مصطفى عزت	208
2.24. Kavukçu, Refet قاووقچى، رأفت	208
2.25. Kayışzade Hafız Osman قايش زاده حافظ عثمان	209
2.26. Karasakal, Hilmi قرا صقال، حلمى	237
2.27. Karahisarî, Şemseddin Ahmed قره حصارى، شمس الدين احمد	237
2.28. Kutlu, Hüseyin قوتلو، حسين	237
2.29. Kovaçeviç, Eşref el-Bosnevî قوواچه ويچ، اشرف البوسنوى	241
2.30. Muhammed Hulusî محمد خلوصى	241
2.31. Muhammed Zihni محمد ذهنى	242

2.32. Mehmed Şevkî محمد شوقى	242
2.33. Memiş, Mehmed محمد مميمش،	242
2.34. Vural, Mehmed Arif محمد عارف وورال،	242
3. Mushafs with Anonymous Calligraphers	
المصاحف الشريفة غير المعروف خطاطوها	244
4. Mushafs with Typesetting and Computer	
المصاحف الشريفة المطبوعة بالحروف المنضدة	245
5. The Juz's [Chapters] of the Qur'an المنفردة	283
5.1. An'am Sharif انعام شريف	283
5.2. Juz Tabarak جزؤ تبارك	284
5.3. The Thrid Chapter of Holy Qur'an الجزؤ الثالث	285
5.4. Juz Amma جزؤ عم	285
5.5. Juz Qad Samia جزؤ قد سمع	288
5.6. Juz Adh-Dhariyat الجزؤ والذاريات	289
5.7. Surah Ya-Sin سورة يس	291
5.8. Surah Ya-sin and some other chapters of the Qur'an	
سورة يس و بعض سور قرآنية	291
5.9. Surah Ya-sin, some chapters of the Qur'an and supplications	
سورة يس، بعض سور قرآن و ادعية	291
5.10. Surah Ya-sin and a Collection of Selected Prayers and Salawat	
يس وبعض ادعية مأثوره و صلوات نويت لر مجموعه سى	291
6. Facsimile of Ancient Mushafs المصاحف الشريفة: طبعة طبق الأصل	292
Bibliography	295
General Index	299
Index of Publishers and Printing Houses	309

TEŞEKKÜRLER

Bu çalışmanın ortaya çıkması süresince yardımları ve kolaylıkları için IRCICA Kütüphanesi, İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi, İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, Süleymaniye Kütüphanesi ve Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi çalışanlarına, Diyanet İşleri Başkanlığı Mushafları İnceleme ve Kıraat Kurulu Başkanı Başkanı Hafız Osman Nuri Şahin'e teşekkür ederiz.

Eserin zenginleşmesi için koleksiyonlarında araştırmalar yapmamıza izin veren sahaf Danyal Şenburç, sahaf Mevlüt Ceylan ve Üsküdar Sahaflar Derneği Başkanı Bahtiyar İstekli'ye çok teşekkür ederiz.

Değerli yardımları ve katkıları için Dr. Khalid Azab'a (İskenderiye Kütüphanesi Araştırma Neşriyat Müdürü), Dr. Adil b. Abdurrahman b. Abdülaziz es-Süneyd'e (Riyad İmam Suud Üniversitesi Öğretim Üyesi), İskenderiye Kütüphanesi'nden Dr. Ahmed Mansour'a ve Yalova Üniversitesi'nden Dr. Fatma Şen'e teşekkür ederiz.

Eseri yayına hazırlarken baştan sona titizlikle okuyup faydalı tavsiyelerde ve katkılarda bulunan Prof. Dr. Turgay Anar'a ve Prof. Dr. Mustafa Çiçekler'e teşekkür ederiz.

Eserin TÜBA yayınları arasında en güzel şekilde basılıp ilim dünyasına sunulmasını sağlayan TÜBA Başkanımız Sayın Prof. Dr. Muzaffer Şeker'e en halisane temenni ve teşekkürlerimizi sunuyoruz.





ÖZET

Kuran-ı Kerim'in matbaada basılması hususu Osmanlı matbaacılık tarihinin ilk safhalarında hassas bir mesele olarak ele alınmıştır. *Mushaf-ı Şerif*'in matbaada basımı önceleri yasaklanmış, kaçak baskılara el konulmuş ve sorumlulara para cezası verilmiştir. Resmî yasaklar sebebiyle yurtdışında basılan *Mushaflar* Osmanlı topraklarına gizlice sokulmuştur. Ayrıca İstanbul'da matbaaların kaçak olarak basıp satışı sunduğu *Mushaflar* da ucuzluğu sebebiyle revaç bulmaya başlamıştır. Bunun neticesinde konulan yasağın doğru tedbir olmadığı -geç de olsa- farkına varılmıştır. Osmanlı bürokrasisi ile Meşihat-ı İslamiye (dinî otorite) arasında varılan anlaşmaya göre *Mushafların* basılmasına dikkatli ve itinalı çalışılması, gerekli saygıya ve taharet şartlarına riayet edilmesi şartıyla izin verilmiştir. Bu çalışmanın giriş kısmında *Mushaf-ı Şerif* basımının tarihçesi, Osmanlıda yasaklanmasının sebepleri ve gerekçeleri ile serbest bırakılmasının sosyal, siyasi ve idari sebepleri incelenmiştir. Çalışmanın bibliyografya ve toplu katalog kısmında ise *Mushaf-ı Şerif* basımına izin verilmesinden 2024 senesi sonuna kadar Türkiye'de basılan *Mushaf-ı Şeriflerin* bibliyografik künyelerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an-ı Kerim, Mushaf-ı Şerif Basımı, Meşihat-ı İslamiye, Bibliyografya, Toplu Katalog

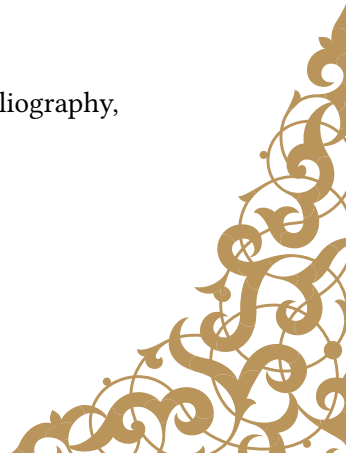




ABSTRACT

The printing of the *Holy Qur'an* was considered as a sensitive issue in the first phases of Ottoman printing history. The printing of the *Mushaf-ı Şerif* (*Holy Qur'an*) was initially prohibited; copies produced clandestinely were confiscated, and those responsible were fined. As a consequence of the official ban, *Qur'ans* printed abroad were smuggled into Ottoman territories. Moreover, *Qur'ans* offered for sale by unauthorized printing houses operating in Istanbul were also in high demand. Eventually, it came to be understood—albeit belatedly—that the prohibition was not an effective measure. According to the agreement reached between the Ottoman bureaucracy and the Meşihat (religious authority), permission was granted for the printing of *Qur'ans*, provided that it was carried out with great care and diligence, with due respect and decorum. The introductory section of this study examines the history of *Qur'an* printing in Turkey, the reasons for its prohibition, and the social, political, and administrative factors that later enabled its legalization. The bibliography and union catalogue section provides the bibliographic information of all *Mushaf-ı Şerif* editions printed in Turkey from the lifting of the prohibition up to the end of 2024.

Keywords: *Qur'ans*, Printing of the Holy Quran, Meşihat-ı İslamiye, Bibliography, Toplu Katalog

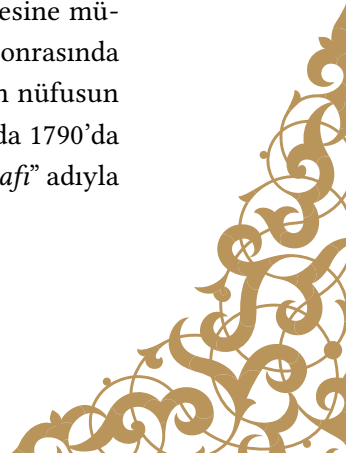




ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerim'in matbaada basılması hususu Osmanlı matbaacılık tarihinin ilk safhalarında hassas bir mesele olarak ele alınmıştır. Müslümanların mukaddes ve en önemli metni olan *Kur'an-ı Kerim*'in matbaa aracılığıyla basımı önceleri yasaklanmış, kaçak baskılara el konulmuş ve sorumlular hakkında adli tedbirler uygulanmıştır. Ancak bir süre sonra basımına izin verilmiş ve ilk baskı devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. Sonrasında ise devlet tarafından ortaya konulan belli şartları yerine getirenlerin basmasına müsaade edilmiştir. Yaşanan bu gelişmelerle ilgili olarak matbaanın imkân ve kabiliyetleri ile kaçak basım esnasında ve sonrasında *Kur'an-ı Kerim*'in kutsiyetine hâlel getiren olumsuz hadiseleri dikkate almadan, sathi açıklamalarla yetinerek Mushaf basımı konusunun açıklığa kavuşturulması mümkün değildir.

Matbaanın Avrupa'da 1450'de icat edilmesinden sonra bazı Hristiyan dinî çevreleri İslamiyet'i, Hazreti Muhammed'i ve *Kur'an'ı Kerim*'i hedef alan menfi ve garazkârâne çalışmalarını, matbaa yoluyla geniş kitlelere tezyif ederek sunmuştur. *Kur'an-ı Kerim*'in Latince tercümesi 400 sene bekledikten sonra 1513'te basılmıştır. Arapça tam metin ise Avrupa'da 1537/1538'de basılmıştır. Tabii olarak Osmanlı Devleti, İslam'ı tezyif gayesiyle basılan bu eserlerin Osmanlı topraklarına girmesine müsaade etmeyecekti. Rus Çarıçesi Katerina, Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında Rus Çarlığı idaresine geçen Osmanlı topraklarında yaşayan Müslüman nüfusun gönlünü ve güvenini kazanmak amacıyla ilk Mushaf'ı St. Petersburg'da 1790'da yayımlamıştır. Bunun akabinde Müslüman Tatarlar 1803'te "*Kazan Mushafı*" adıyla anılacak olan Mushaf'ı basmışlardır.



İstanbul'daki durum ise şöyle özetlenebilir: Müteferrika Matbaası'na vücut veren ve faaliyetlerin sınırlarını çizen şeyhülislam fetvasına ve padişah fermanına göre matbaa, dinî kitaplar dışındaki kitapları basabilecek ancak *Kur'an-ı Kerim*, dinî metin ve kitapları basamayacaktı. Müteferrika Matbaasından sonra gelen diğer matbaalar da bu sınırlamaya uygun davranmışlardır. Daha çok lügat, tarih, coğrafya ve fizik konularında kitaplar basılmakta olup bunların hepsi Türkçe idi. İstanbul'da İbrahim Müteferrika tarafından 1729'da basılan ilk kitap *Vankulu Lügati* diye bilinen bir Arapça-Türkçe sözlüktür. 1786 senesinde basılan ilk Arapça eser, devrin Osmanlı ulemasından Zeynîzâde Hüseyin Efendi'nin (ö. 1172/1759 [?]) İbnü'l-Hacib'in nahiv konusundaki temel medrese kitabı *el-Kafiye*'nin şerhi olan *el-Fevâidü's-Şâfiye alâ İrabü'l-Kafiye*, Raşid ve Vasıf Efendiler Matbaası'nda basıldı. Kazan'da Mushaf'ın basıldığı sene olan 1803'de ise İstanbul'da ilk Türkçe dinî eser basılmıştır. Bu eser on altıncı asrın meşhur Osmanlı ulemasından Birgivi'nin (ö. 1575) *Birgivi Risalesi* adıyla meşhur kitabıdır. Kitapta akaid, fıkıh, kelim, tasavvuf vb. konular anlaşılır bir Türkçe ile ifade edilmekte idi. Türkçe ilmihal olarak geniş kitlelere hitap eden bu eser, Üsküdar Matbaası'nda saray nüshası esas alınarak, III. Mustafa'nın kızı Hatice Sultan'ın desteğiyle, harekeli olarak bastırılarak askerlere dağıtılmıştır.

Litografya yani taşbaskı tekniğinin gelişmesi, yazma eserlerin basılmasına kolaylık getirmiş ve Osmanlı hakimiyeti dışındaki topraklarda ve bazı Müslüman ülkelerde Mushaf'lar bu teknikle basılmaya başlanmıştır. Bu faaliyetler başta Osmanlı pazarlarını hedef almaktaydı. İranlı tüccarlar, tütün ticareti yoluyla Osmanlı topraklarına çok sayıda Mushaf ve Kur'an cüzleri sokuyorlardı. Aynı zamanda Osmanlı ortakları ile İstanbul'da kaçak Mushaf'lar basmaya da başlamışlardı. Resmî yasağın devam ettiği süre içerisinde 1856 ve 1863 yıllarında kaçak Kur'an cüzleri ve Mushaf'ların basıldığı tespit edilmiştir.

Cüzlerin mektep öğrencilerine dağıtılmasının müspet etkisi görülünce Maarif-i Umumiye Meclisi 1863'de cüzlerin resmen basılmasına ve mektep talebelerine dağıtılmasına karar vermiştir.

Osmanlı Devleti'nde dinî otorite olan Meşihat makamı, Kuran-ı Kerim'in matbaa yoluyla çoğaltılmasının eksik ve hatalı olacağından, kullanılan malzemelerin taharet şartlarını ihlal etmesinin Kuran'ın kudsîyetine hâlel getireceğinden çekinerek basılmasına müsaade etmemektedir. Hidiv İsmail Paşa'nın kardeşi ve rakibi Mustafa Fazıl Paşa'nın şahsî koleksiyonunda bulunan, sanat değeri yüksek Hafız Osman hattı nefis nüshanın, kendisinin desteğiyle 1871'de Londra'da basılması, Osmanlı bürokrasinin *Kur'an-ı Kerim*'in matbaada basılmasına karşı koyma direncini zayıflatmıştır.

Bu arada 1872’de Raşid adlı bir hattatın yazmış olduğu Mushaf’ın kaçak olarak basıldığını tespit etmiş bulunuyoruz. Bu gelişmelerden sonra Osmanlı bürokrasisi Meşihatın tavrını yumuşatarak, baskı esnasında itina gösterilmesi ve basılan Mushafların hatasız olmasını sağlayacak tedbirlerin alınması şartı ile Mushafların basılmasına müsaade etmiştir. İlk resmî Mushaf ise Şekerzade (ö. 1166/1753) hattıyla yazılmış nüsha esas alınarak Ahmed Cevdet Paşa’nın denetimde 1874’te İstanbul’da basılmıştır.

1874’ten itibaren Maarif Nezareti ve Meşihat makamı arasında geliştirilen denetim usul ve tedbirleri, Mushafları inceleme heyetinin kurulmasına ve Mushafların basımında teftiş ve tasdik geleneğinin doğmasına yol açmıştır. Cumhuriyet’in ilanı ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kurulmasından sonra da, Mushaf baskısı konusunda Osmanlı dönemindeki usul ve esaslar günümüze kadar aynen devam ettirilmiştir.

Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türkiye’de Mushafların önce litografya ve daha sonra ise ofset tekniği ile basılması tercih edilmiştir. Bu gelenek çok yakın zamana kadar devam etmiştir. Son yıllarda ise ofset tekniği ile birlikte bilgisayar teknolojisi ile çoğaltılan baskılar revaç bulmuştur. Osmanlı geleneğinden farklı olarak Avrupa, Rusya ve Kazan’da basılan Mushafların ise özel hurufat dökülerek tipografi tekniği ile basılması tercih edilmiştir. Kahire’de de Hidiv Tevfik Paşa ve Kral Fuad adları ile basılan Mushaflar da özel harfler dökülerek basılmıştır.

Bu çalışmanın temelini teşkil eden kapsamlı bibliyografya ve kataloğu hazırlamak için Türkiye’de bulunan kütüphaneler, özel koleksiyonlar ile bazı sahaflarda mevcut olan eserler taranmıştır. Buna ilave olarak yurtdışındaki bazı kütüphanelerin katalogları gözden geçirilmiştir. Elde edilen veriler ile hazırlanan cetveller konuyu birçok yönden aydınlatmaktadır. Bu Mushafların tek tek incelenmesinden ortaya çıkan bilgiler ile son yıllarda Osmanlı Arşivi’ndeki belgelere dayanarak yapılan neşriyatın ortaya koyduğu bilgiler bir arada ele alındığında matbu Mushaf tarihçesi ortaya çıkmıştır. İlk matbu nüshadan günümüze kadar 1750 civarında Mushafın basıldığını tespit etmiş bulunuyoruz. Bunların mühim bir kısmı ünlü Osmanlı hattatlarının eserleriydi. Bunları daha sonra Cumhuriyet döneminde yetişen hattatların eserleri takip etmiştir. Günümüzde ise Mushaflar, taşbaskısı adı verilen o günkü teknoloji terk edilerek gelişen bilgisayar teknolojisi ile çoğaltılmaya devam edilmektedir.

Osmanlı kültür mirasının önemli bir kısmını oluşturan matbu eserler şimdiye kadar gereken ilgiye mazhar olmamıştır. Bu zengin miras hakkındaki araştırmalar ancak Türkçe eserler üzerinde ve bazı derleme ve incelemelerle sınırlı kalmıştır. Osmanlı

eğitim ve kültür hayatının geleneği olan elsine-i selâseyi (Türkçe, Arapça Farsça) bir bütün olarak ele almak gerekirken, yürütülen çalışmalar sadece Türkçe eserler üzerine yapılmıştır.

Mushaf-ı Őerifleri konu alan bu çalışmamız yukarıda bahsettiğimiz boşluğu doldurmak için ilk adım olup bundan sonra Arapça matbu kitaplar ve sreli yayınlar konu edilecektir.

PREFACE

The printing of the Holy Qur'an in the Ottoman Empire was treated as a sensitive issue during the earliest phases of Ottoman printing history. As the most sacred and supreme text of Muslims, the reproduction of the Qur'an by means of the printing press was initially prohibited; illicit editions were confiscated, and fines were taken against those responsible. In time, however, permission was granted, and the first printed edition was produced under state supervision. Thereafter, private individuals were allowed to print copies on the condition that they fulfilled certain requirements set by the state. It is impossible to clarify the question of Qur'an printing by relying solely on superficial explanations without considering the technological capacities of the printing press, as well as the negative incidents that occurred during and after clandestine printings, which threatened the sanctity of the Qur'an.

Following the invention of the printing press in Europe in 1450, certain Christian religious circles disseminated hostile and malicious works targeting Islam, the Prophet Muhammad, and the Qur'an to broad audiences through print. After waiting 400 years, a Latin translation of the Qur'an was first printed in 1513, and the full Arabic text was printed in Europe in 1537/1538. Naturally, the Ottoman Empire would not permit such works—published with the aim of denigrating Islam—to enter its territories. After the Treaty of Küçük Kaynarca, however, Empress Catherine (II/ Great) of Russia published the first Qur'an in St. Petersburg in 1790 with the purpose of securing the loyalty and trust of the Muslim population that came under its control. Subsequently, in 1803, the Muslim Tatars printed what came to be known as the “Kazan Mushaf”

The situation in Istanbul may be summarized as follows: According to the şeyhülislam's fatwa and the sultan's decree that authorized and defined the scope of the Müteferrika Press, the printing house was permitted to print books other than religious texts; it was explicitly prohibited from printing the Qur'an and other religious works. The presses that followed Müteferrika adhered to these restrictions. Most books printed at the time were lexicons, histories, works of geography, and texts on physics—all in Turkish. The first book printed in Istanbul by İbrahim Müteferrika in 1729 was an Arabic-Turkish dictionary known as Vankulu Lugati. The first Arabic work, a commentary on Ibn al-Hajib's foundational grammar text al-Kāfiya titled el-Fevâidü'ş-Şâfiye alâ İrabü'l-Kafiye by Zeynîzâde Hüseyin Efendi (d. 1172/1759 [?]), was printed at the Raşid ve Vasıf Efendiler Printing Press in 1786. In 1803—the same year the Mushaf was printed in Kazan—the first Turkish religious work was printed in Istanbul: the famous Birgivi Risâlesi by the renowned sixteenth-century Ottoman scholar Birgivî (d. 1575). Written in accessible Turkish, the work discussed theology, jurisprudence, kalâm, and mysticism. As a widely used Turkish catechism, it was printed at the Üsküdar Press on the basis of the imperial palace's copy with full vocalization, with the support of Hatice Sultan, daughter of Sultan Mustafa III, and was distributed to soldiers.

The development of lithography facilitated the reproduction of manuscript works, and Qur'ans began to be printed using this technique in territories outside Ottoman rule as well as in certain Muslim lands. These activities primarily targeted Ottoman markets. Iranian merchants introduced large numbers of Qur'ans and individual juz' copies into Ottoman lands through the tobacco trade. At the same time, in cooperation with Ottoman partners, they began printing illicit Qur'ans in Istanbul. During the period in which the official prohibition remained in force, clandestine printing of Qur'anic juz' and complete Qur'ans was detected in 1856 and 1863.

When the positive impact of distributing juz' to schoolchildren became apparent, the Council of Public Education (Maarif-i Umumiye Meclisi) decided in 1863 to authorize the official printing and distribution of juz's to students.

Religious authorities in the Ottoman Empire opposed the printing of the Qur'an on the grounds that mechanical reproduction could lead to omissions and errors, and that the materials used might violate purity requirements, thereby undermining the sanctity of the Mushaf. The printing in London of an exquisite manuscript copy penned by the celebrated calligrapher Hâfız Osman—originally part of the personal collection of Mustafa Fazıl Pasha, brother and rival of Khedive Ismail Pasha—began to weaken the resistance of Ottoman bureaucrats to allowing the Qur'an to be printed.

PREFACE

Meanwhile during this survey a copy written by certain calligrapher Raşid in 1872 has been identified. As a result, Ottoman bureaucrats softened the stance of the Sheikh al-Islam's office and allowed printing under the strict condition that great care be taken during the process and that necessary measures be implemented to ensure error-free copies. The first official Mushaf was printed in 1874 in Istanbul under the supervision of Ahmed Cevdet Pasha, using the copy written by script of the calligrapher Şekerzade (d. 1166/1753).

From 1874 onward, new inspection procedures were developed between the Ministry of Education (Maarif Nezareti) and the office of the Sheikh al-Islam, leading to the establishment of review committees and the emergence of a tradition of examination and certification of printed Mushafs. With the proclamation of the Republic and the establishment of the Presidency of Religious Affairs (Diyanet İşleri Başkanlığı), the principles and procedures governing Qur'an printing continued without significant alteration.

During the Ottoman period and the early years of the Republic, lithography was initially preferred for Qur'an production in Turkey, followed later by offset printing. This tradition continued until very recently. In recent years, offset printing has been accompanied by editions produced through digital technologies. Unlike the Ottoman tradition, Mushafs printed in Europe, Russia, and Kazan were produced using typography with specially cast typefaces. In Cairo, Mushafs issued under the names of Khedive Tawfiq Pasha and King Fuad were also printed with specially cast type.

To prepare the comprehensive bibliography and catalogue forming the basis of this study, works held in libraries, private collections, and certain antiquarian bookshops in Turkey were examined. In addition, catalogues of selected libraries abroad were reviewed. The resulting data and tables illuminate the subject from multiple angles. When the information obtained from examining these Mushafs individually is considered together with findings from recent publications based on documents from the Ottoman Archives, a detailed history of printed Mushafs emerges. We have determined that approximately 1,750 Mushafs have been printed from the first edition to the present day. A significant portion of these were produced using the works of famous Ottoman calligraphers, followed by calligraphers emerged in the Republican era. The lithographic technology of earlier times has since been abandoned, and Qur'ans continue to be reproduced today using the latest digital technologies.

A significant portion of the Ottoman cultural heritage -namely printed works-has not received the scholarly attention it deserves. To date, only a limited part of this rich legacy, primarily works in Turkish, has been the subject of compilations and studies. However, the Ottoman educational and cultural tradition was grounded in the concept of *elsine-i selâse* (the three languages: Turkish, Arabic and Persian), which should be approached as an integrated whole. Despite this, existing research has largely remained confined to Turkish-language materials.

The present study on printed *Mushaf-ı Sharifs* constitutes a first step toward filling this gap. In subsequent stages, Arabic printed books and periodicals will be addressed.

BİBLİYOGRAFİK İŞARETLER VE KISALTMALAR

- = : Mealli Kur'an-ı Kerimlerde meâl ve hazırlayanlar hakkındaki bilgiler
- bs.** : baskı / basım
- cm.** : santimetre
- çev.** : çeviren
- DİB.** : Diyanet İşleri Başkanlığı
- Durusoy II** : İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Kataloğu II: Belediye ve M. Cevdet Kitapları Arapça ve Farsça Basma Eserler / tertipleyen M. Orhan Durusoy .-- İstanbul: İstanbul Belediye Kütüphanesi, 1954.
- H.** : Hicrî tarih
- IRCICA** : İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
- İFAV.** : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
- İ.Ü.** : İstanbul Üniversitesi
- Karatay** : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Arapça Basmalar Alfabe Kataloğu / Fehmi Edhem Karatay . - İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1953.
- M.** : Miladî tarih
- Mat.** : Matbaa / Matbaası / Matbaacılık



- M. İ. K.** : Diyanet İşleri Başkanlığı Mushafları İnceleme ve Kiraat Kurulu Başkanlığı
- nr.** : numara/numarası
- ö.** : ölümü
- R.** : Rumî tarih
- s.** : sayfa
- SBE** : Sosyal Bilimler Enstitüsü
- t.y.** : yayın tarihi yok
- TDV** : Türkiye Diyanet Vakfı
- TTK** : Türk Tarih Kurumu
- y.y.** : Yayınlayan yok/Matbaa yok
- yay. haz.** : yayınlayan/yayına hazırlayan/yayına hazırlayanlar
- yk.** : yaprak/yaprakları

KÜTÜPHANE KISALTMALARI

AÜK	: Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi (Erzurum)
AE/Arabi	: Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Arabî Bölümü
DŞA	: Sahaf Danyal Şenburç Özel Koleksiyonu Kur'an, Kur'an Mealleri ve Ecza-i Şerife Bölümü
HSA/Hüdai	: Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Aziz Mahmud Hüdayi Bölümü
IRCICA	: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Kütüphanesi
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İBK/BEL. (Arp)	: İBB Kütüphanesi Belediye Arapça Bölümü
İBK/GNL.	: İBB Kütüphanesi Genel Koleksiyon Bölümü
İBK/FGK (OSM)	: İBB Kütüphanesi Fahrettin Kerim Gökay (Osmanlıca Kitaplar) Bölümü
İBK/HCE (OSM)	: İBB Kütüphanesi Hasan Cafer Ergin (Osmanlıca) Bölümü
İBK/OE. (TK.)	: İBB Kütüphanesi Osman Ergin Türkçe ve Yabancı Dil Kitaplar Bölümü
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi
İSAM. GNL.	: İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Genel Koleksiyonu
İSAM. NMÇ.	: İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Nihad M. Çetin Bölümü
İSAM. YA.	: İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Yavuz Argıt Bölümü

İÜNEK	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler ve Müze Bölümü Kütüphanesi
İzmir İ.	: İzmir İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi
MK.	: Türkiye Milli Kütüphanesi, Ankara
M. Ceylan	: Sahaf Mevlüt Ceylan Özel Koleksiyonu Baskı Kur'an-ı Kerimler
MÜİ/GNL.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi Genel Koleksiyonu
MÜİ/HAK.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi Ali Rıza Hakses Koleksiyonu
SÜL	: Süleymaniye Kütüphanesi Süleymaniye Bölümü
SÜL/BAS.	: Süleymaniye Kütüphanesi Basma Bağışlar Bölümü
SÜL/DÜĞ.	: Süleymaniye Kütüphanesi Düğümlü Baba Bölümü
SÜL/H. HÜS.	: Süleymaniye Kütüphanesi Hasan Hüsnü Paşa Bölümü
SÜL/HAC.	: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü
SÜL/HZ.	: Süleymaniye Kütüphanesi Hz. Halid (Eyüp Camii) Bölümü
SÜL/NAF.	: Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa Bölümü
SÜL/SRZ.	: Süleymaniye Kütüphanesi Serez Bölümü
SÜL/YE.	: Süleymaniye Kütüphanesi Yeni Eserler Bölümü
TO	: Milli Saraylar Daire Başkanlığı Topkapı Sarayı Müzesi Yeni Basmalar Kütüphanesi

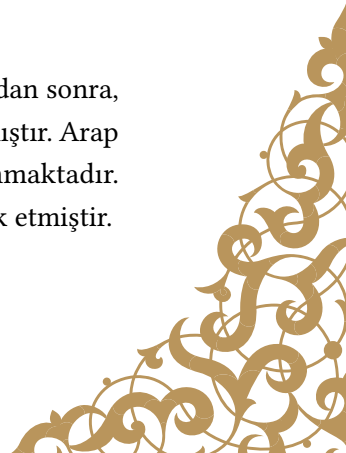
GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'in Türk-İslam kültüründe temel kaynaklar başında olduğu herkes tarafından kabul edilen bir hakikattir. Osmanlı literatüründe Mushaf-ı Şerif olarak bilinen kitaplar, Kur'an-ı Kerim'in 30 cüz'ünü ihtiva etmektedir. İslam tarihi boyunca Kur'an-ı Kerim hat, tezhib ve cilt sanatlarının en güzel örneklerini günümüze taşımıştır.

Türk devletleri dönemlerinde devlet ricali Mushaf yazımını teşvik ve desteklemişlerdir. Her biri birer sanat şaheseri olan bu tarihî mushaflar günümüzde müze, kütüphane ve özel koleksiyonlarda Türk-İslam sanatının bir şaheseri olarak günümüze gelmiştir.

Matbaanın icadı ile Mushafların matbaalarda çeşitli baskı teknikleri ile çoğaltılması, yazma Mushaflara kıyasla ucuza mal edilmesi geniş okuyucu kesimine ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Ancak dinî hassasiyetler ve kutsiyete haiz olan Allah'ın kelamına hâlel getirecek durumların önüne geçmek ve kutsiyetine layığıyla ihtiram ve özenin gösterilmesi hususundaki hassasiyetler neticesinde Osmanlı dünyasında Mushafların basımı gecikmiştir.

Müteharrik harfli matbaaların 1453 tarihinde kitap basmaya başlamasından sonra, Arapça metinler ile Kur'an-ı Kerim'den kısa iktibaslar basılmaya başlanmıştır. Arap harfleriyle basılan metinler arasında Hristiyanlığa ait eserler de bulunmaktadır. Katolik-Protestan rekabeti Avrupa'da bu tür kitapların basılmasını teşvik etmiştir.



Avrupa’da matbaanın yaygınlaşması ve İslâm’a karşı gelişen polemikler ve İslâm’ı reddetme çabaları içinde, Kur’an’a “reddiye” hazırlamak için Kur’an tercümeleri yapılmaya başlanmıştır. Bu tercümelere günümüze ulaşanların bir kısmı matbaacılığın icadından önce on ikinci ve on üçüncü yüzyıllara aittir. Toledo’da İngiliz âlimi Ketonlu Robert’in (1142-1143) Latince Kur’an tercümesi de bu amaçla Hristiyan mahfillerin, özellikle Katoliklerin talebi üzerine yapılmıştır. Bu tercüme Basel’de şehir meclisinde çıkan bazı itirazlara rağmen Martin Luther’in gayretleriyle, tercüme edildikten tam 400 yıl sonra 1543’te basıldı.¹

Venedik’te 1537/1538 tarihinde Kur’an-ı Kerim’in tam Arapça metninin hazırlanması ve basılması geniş okuyucu kitlesini alakadar etmeyen bir husus olup izaha muhtaçtır. Dinî ve akademik çevrelerin Kur’an’ın muhtevası ve tercümesi ile ilgi artarken bu konuda Latince ve diğer Avrupa dillerinde yayınlar yapılagelmiştir.

Osmanlı ile Rus İmparatorlukları arasında 1774 tarihinde Küçük Kaynarca sulh antlaşmasının imzalanması ile 1768-1774 süresinde devam eden savaşların sona ermesi neticesinde Müslüman nüfusun bulunduğu topraklar Rus idaresine terk edilmiştir. Rus İmparatorluğu nüfusunun dinî ihtiyaçlarını karşılamak için 1790’da St. Petersburg’da Kur’an-ı Kerim basımına başlamıştır. Böylelikle Müslümanlar tarafından ilk defa Kur’an-ı Kerim’i basımı, Kazanlı Müslümanların gayretleriyle 1803’te, Kazan’da gerçekleştirilmiştir. Bu baskı St. Petersburg, baskısını esas alarak Mushaf’ın bölümlerini (cüz) belirlerken mavi tezyinat bir düzen içinde yapılmıştır.

Osmanlı dışında Kur’an basımı yaygın hale gelirken Osmanlı dinî otoritesinin yukarıda işaret edilen dinî hassasiyetleri sebebiyle, Kur’an basımına resmî izin verilmediği için Kur’an ve cüz basımı kaçak olarak gerçekleşmiştir. Bu arada Bâb-ı Âli tarafından, 1871 yılında Londra’da fotolitografi (aks-i ziya) tekniği ile basılan Hafız Osman hattı Mushaf-ı Şerifin resmî olarak satışına izin verilmiştir.

Çalışmamızın bundan sonraki safhası kütüphanelerde, müzelerde, arşivlerde, özel koleksiyonlar ile yurt dışındaki kütüphanelerde bulunan, Türkiye’de basılan Mushaf-ların bibliyografyasını tesis etmek ve bibliyometrik incelemelerine yer vereceğiz. Bu

¹ Avrupa’da erken dönem Arapça basılan eserler için bakınız: Geoffrey Roper, “Early Arabic Printing in Europe,” *Sprachen des nahen ostens und die druckrevolution: middle eastern languages and the print revolution* / ed. Eva Hanebutt-Benz, Dagmar Glass, Roper, Geoffrey -- Westhofen: WVA Verlag, 2002, s. 129-150. Ayrıca bakınız: Yahya Erdem, “Avrupa’da Arap Harfleriyle Basılan Arapça ve Türkçe Kitaplar (1514-1700)”, *Kebikeç*, sayı 2 (1995), s. 173-218.

GİRİŞ

çalışmada 1872-2024 yılları arasında Türkiye’de basılan 1747 adet Mushaf-ı Şerif ve ecza-yı şerife tespit edilmiştir. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi hattatlarının büyük özenle yazmış oldukları bu Mushaf-ı Şerifler hem sanat değeri yüksek, hem de imla ve tilavet kaidelerine uygun olarak hazırlanmışlardır.

Son dönemde (2007 yılından itibaren), bilgisayar dizgisiyle Mushaf basımına başlanmış, okuma kolaylığı sebebiyle de büyük hüsni kabul görmüştür. Bu sebeptir ki son zamanlarda bilgisayar dizgisi ile basılan Mushaf-ı Şeriflerin basımında büyük artış olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, özellikle harf inkılabından sonra Kur’an-ı Kerim’in de asıl yazıldığı Arap harfleri yerine inkılaplara uygun olarak Latin harfleriyle yazılıp basılması teşebbüsleri olmuştur. Ancak DİB tarafından basılacak Mushaf’ların, Resm-i Osmanîye veya Aliyyü’l-Kârî imlasına uygun olması gereği vurgulanmış, kanunen bunun değiştirilemeyeceği üzerinde ısrarla durulmuştur. Görülüyor ki Kur’an-ı Kerim ile ilgili Türk hassasiyeti, Kur’an-ı Kerim’e atf edilen kutsiyet ile Kur’an-ı Kerim’in basımına ilişkin yasal düzenlemeler, esaslar ve müesseseler Osmanlıdan günümüze gelinceye kadar aynen devam ettirilmiştir.





- Alemdar Matbaası; 96, 420, 426, 472, 765, 771, 780
- Alemdar Ofset Matbaası bkz. Alemdar Matbaası
- Ali Fethi, Macit Bozkurt; 678
- Ali Raif Matbaası; 1741
- Ali Rıza Cansu; 337, 732
- Alka Ofset; 436
- Alperen Kitabevi; 908
- Ana Ofset; 386
- Anadolu Dağıtım ve Yayın A. Ş.; 472
- And Ofset Matbaası; 234, 235, 248, 406, 421, 762, 790, 818
- Ankara Okulu Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.; 602, 609, 1399, 1400, 1439
- Apa Ofset Basımevi; 77
- Asır; 1378, 1390
- Asır Matbaası; 91, 100, 173, 243, 250, 502, 526, 571, 821, 831, 832, 835
- Asır Ofset; 802
- Atatürk Üniversitesi; 1128
- Atilla Ofset; 504
- Aydın Yayınevi (Abdullah Aydın); 234, 235, 248, 407, 421, 588, 754, 756, 762, 787, 790, 806, 818, 1229, 1230, 1262
- Ayfa Basım Yayın; 1138, 1139, 1140, 1147, 1148, 1149, 1175, 1176, 1177, 1232, 1234, 1244, 1266, 1304, 1318, 1352, 1353, 1357, 1358, 1391, 1392, 1415, 1455, 1463, 1493, 1517, 1537, 1571, 1573, 1574, 1575, 1580, 1593, 1610, 1611, 1612
- Ayyıldız Matbaası; 411
- Ayyıldız Ofset ; 560
- Ayyıldız Yayınları; 1153, 1154, 1178, 1182, 1195, 1196, 1211, 1212, 1252, 1267, 1271, 1459, 1472, 1473, 1510, 1563
- Azim Dağıtım; 955, 956, 1600
- Aziz Bozkurt; 332, 333, 338, 339, 341, 342, 343, 346, 347, 350, 353, 354, 357, 360, 365, 366, 370, 371, 372, 377, 378, 382, 385, 405, 417, 418, 610, 611, 612, 727, 738, 740, 744, 748, 750, 751
- Aziz Kâmil Burhanettin; 335
- B. M. AR; 1474, 1475
- Bahar Yayınevi; 101, 105, 271, 274, 393, 414
- Bahar Yayınevi Matbaası; 271, 274
- Bahriye Matbaası; 199, 290, 291, 633, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 707, 711, 712, 713, 1663, 1665, 1677, 1707, 1723, 1725, 1726
- Balçık, Cahit; 336, 340, 752
- Balçık, Yusuf Ziya; 217, 218, 220, 322, 329, 721, 722, 723
- Balıkçılık Kitabevi Kol. Şti.; 1649
- Balkas Ofset; 380
- Barış Matbaa; 639
- Başak Matbaası; 596, 597, 1086, 1091, 1096, 1456, 1484
- Başak Ofset; 912
- Başak Ofset Matbaası; 586, 589
- Bayrak Yayınları; 593
- Bayraklı Yayınları; 606
- Baytan Kitabevi; 243, 250, 275, 423, 432, 496, 502, 541, 755, 757, 760, 761, 770, 784, 802, 821, 831, 832, 835, 987, 995, 1009, 1021, 1022, 1031
- Baytan Kitabevi bkz. Baytan Yayınevi
- Bedir Yayınevi; 122
- Bektaş Ayyıldız bkz. Ayyıldız Yayınları
- Beyan Yayınları; 869, 949
- Bilge Matbaacılık; 644, 977
- Bilgi Basım ve Yayınevi; 1125
- Bilim, Kültür ve Sanat Derneği; 1109, 1110

- Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti. bkz. Risale Yayınları
- Bilmen Matbaası; 477
- Bilmen Yayınevi; 477
- Bilnet Matbaacılık; 2, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 1053, 1063, 1428
- Birleşik Dağıtım - Kitabevi; 1015, 1024
- Bozkurt Kitabevi; 1695, 1697, 1736
- Bozkurt Kitabevi bkz. Aziz Bozkurt
- Bozkurt Matbaası; 329, 330, 338, 339, 341, 366, 370, 371, 372, 376, 377, 378, 382, 385, 405, 417, 418, 610, 611, 748, 750, 751, 1689
- Bulvar Gazetesi; 468
- Burak Ofset Matbaası; 812, 824
- Burhan Yayınları; 1561
- Burhaneddin Erenler Matbaası; 1692, 1693, 1716
- Burhaneddin Matbaası; 331, 332, 333, 334, 335, 348, 352
- Burhaneddin Matbaası bkz. Matbaa-i Burhaneddin
- Bütün Kitabevi; 356
- Cahit Balçık bkz. Balçık, Cahit
- Cem Ofset; 563, 565, 585, 600, 910, 911, 945
- Cem Web Ofset bkz. Cem Ofset
- Cihan Neşriyat bkz. Ahmet Aytimur
- Cihan Ofset; 104, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 123, 236, 239, 244, 245, 246, 249, 252, 253, 266, 269, 541, 547, 561, 763, 807, 825, 828
- Cihan Yayınevi; 447, 463, 475, 493
- Coşkun; 1443, 1568
- Çağ Yayınları; 433
- Çağlayan Matbaası; 1118, 1326
- Çağrı Yayınları; 643, 645
- Çamlıca Basım Yayın ve Ticaret A. Ş.; 1065, 1067
- Çelik Yayın-Dağıtım bkz. Çelik Yayınevi
- Çelik Yayınevi; 99, 102, 103, 114, 119, 124, 862, 875, 876, 886, 904, 957, 971, 972
- Çelik Yayınevi Matbaası; 875, 876, 886, 904, 957, 971, 972
- Çelik Yayınları bkz. Çelik Yayınevi
- Çeltüt Matbaası; 178, 179, 180, 336, 368, 373, 374, 375, 389, 391, 392, 395, 669, 670, 671, 672
- Çevik Matbaası; 605, 645
- Çınar Matbaası; 1016
- Çile Yayınevi; 107, 111, 113, 115, 116, 117, 118, 123, 126, 419, 431, 446, 460, 547
- Çolakoğlu Matbaası; 754
- Damla Yayınevi; 144, 874, 902, 977, 1033, 1034, 1102, 1103, 1104, 1105
- Dar el-Marifa; 1454
- Darü't-Tıbaati'l-Âmire bkz. Matbaa-i Âmire
- Define Matbaası; 1072, 1073, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081
- Define Yayınları; 1070, 1074, 1075, 1076, 1079, 1118, 1326
- Dergah Ofset; 1353, 1575
- Desen Ofset; 404, 431
- Devir Ofset; 423
- Devran Matbaası; 576, 579, 580, 582, 583, 584
- Devran Yayıncılık; 571
- Dini Eserler; 746
- Diyanet İşleri Başkanlığı; 225, 226, 227, 381, 387, 390, 394, 396, 398, 411, 416, 428, 430, 434, 437, 439, 441, 442, 445, 448, 452, 454, 461, 464, 465, 466, 467, 469, 471, 478, 479, 481, 483, 485, 487, 488, 489, 494, 495, 498, 499, 500, 501, 503,

- 505, 507, 508, 510, 511, 512, 516, 517, 518, 519, 520, 522, 524, 525, 530, 532, 533, 535, 536, 537, 538, 540, 542, 544, 550, 551, 554, 555, 556, 558, 559, 563, 564, 565, 568, 569, 570, 572, 573, 576, 577, 579, 580, 582, 583, 584, 585, 586, 589, 590, 591, 592, 594, 595, 596, 597, 598, 600, 601, 607, 608, 613, 614, 615, 616, 880, 881, 910, 911, 942, 944, 945, 948, 954, 962, 978, 980, 981, 982, 993, 994, 996, 997, 1001, 1002, 1003, 1005, 1007, 1008, 1013, 1014, 1016, 1017, 1018, 1019, 1023, 1025, 1026, 1027, 1029, 1030, 1035, 1039, 1040, 1041, 1042, 1043, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, 1051, 1056, 1060, 1066, 1082, 1083, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1099, 1100, 1101, 1106, 1107, 1108, 1119, 1337, 1379, 1380, 1381, 1382, 1384, 1386, 1388, 1393, 1394, 1397, 1411, 1426, 1430, 1433, 1434, 1437, 1456, 1457, 1461, 1462, 1464, 1468, 1469, 1476, 1477, 1484, 1485, 1490, 1492, 1513, 1514, 1515, 1518, 1519, 1520, 1522, 1523, 1524, 1525, 1526, 1527, 1541, 1543, 1544, 1545, 1546, 1547, 1548, 1551, 1552, 1553, 1554, 1559, 1560, 1570, 1581, 1582, 1584, 1585, 1586, 1587, 1588, 1589, 1590, 1595, 1596, 1597, 1606, 1607, 1609, 1615, 1616, 1617, 1620, 1621, 1622, 1623, 1624, 1625, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1632, 1633
- Diyanet İşleri Başkanlığı Hac ve Umre Hizmetleri Genel Müdürlüğü; 1471
- Doğan Kardeşler Matbaası; 228
- Doğan Ofset; 887, 913
- Doğruluk Matbaası; 369
- Doğuş Ofset Matbaası; 408, 427, 459
- Dua Yayıncılık; 1170, 1258, 1259, 1327, 1328
- Duha Yayınları; 1174, 1213, 1214, 1223, 1224, 1225, 1247, 1254, 1288, 1295, 1302, 1339, 1340, 1362, 1363, 1389, 1421, 1422, 1453
- Duran Ofset Basımevi bkz. Duran Ofset Matbaası
- Duran Ofset Matbaası; 280, 379
- Düşün Yayıncılık; 1136
- Ebabil Yayıncılık; 1324, 1406, 1407
- Ebrar Yayınları; 531, 605
- Ege Basım; 1478, 1592
- Ek-Bil Matbaası; 890
- Ekspres Matbaası; 1651, 1653
- Elif Ofset; 232, 462, 679, 774, 792
- Elif Ofset Matbaası; 94, 121, 180, 181, 241, 242, 267, 394, 396, 398, 462, 470, 473, 491, 492, 521, 566, 567, 679, 774, 805
- Elif Ofset Matbaası bkz. Elif Ofset
- Elif Ofset Yayınları bkz. Elif Ofset
- Elma Basım; 1746
- Emek Ofset; 238, 543, 545, 552, 553, 562, 574, 575, 578, 826, 827, 834
- Emek Ofset Matbaası; 238, 430, 437, 481, 494, 498, 500, 501, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 513, 520, 525, 528, 535, 540, 543, 545, 552, 553, 562, 574, 575, 578, 791, 794, 797, 800, 803, 804, 815, 816, 826, 827, 834
- Emel Matbaası; 485, 489, 490
- Emniyet Kütüphanesi; 209, 297, 300, 301, 303, 308, 311, 664
- Emniyet Matbaası; 215, 216, 222, 315, 317, 320, 663, 664, 706, 714, 715, 719, 720, 724, 1645, 1683, 1710, 1711
- Engin Matbaası; 419, 429, 432, 440, 447
- Engin Ofset; 99, 230, 233, 268, 457, 458, 463, 475, 484, 486, 493, 496, 497, 604, 767, 768, 769, 770, 772, 776, 777, 778, 782, 783, 784, 785, 788, 822, 823, 845, 847
- Envar Neşriyat; 150, 153, 154, 1451, 1565

- Eramat Ofset; 819
 Ercan Matbaası; 1649, 1695, 1697
 Eren Yayınları; 670, 671
 Ergenek, İsmail Nazım; 221, 719, 720, 724
 Erkam Matbaası; 124, 603, 860, 861, 862, 974, 987, 1137
 Erkam Yayınları; 1638
 Ertem Matbaası; 1381, 1437
 Eser Basın Yayın Dağıtım; 1128
 Eser Kitabevi (Halil Eser); 384, 415, 673, 674, 675, 676, 758, 766
 Eser Matbaası; 758
 Eser Neşriyat; 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 773, 775, 779
 Eskin Matbaası; 474
 Esmâ Yayınevi bkz. Esmâ Yayınları
 Esmâ Yayınları; 426, 436, 771, 780
 Euromat; 1076
 Evkâf-ı İslâmiye Matbaası; 323, 325
 Fakülteler Matbaası; 362
 Fatih Gençlik Vakfı Matbaası; 393, 414
 Fazilet Neşriyat ve Matbaacılık; 279, 1055, 1057, 1058, 1059, 1064, 1065, 1067
 Fethullah Kahraman; 793
 Fetih Yayınları; 1410, 1417, 1418, 1419, 1420, 1441
 Feyyaz Tüzüner; 669
 Feza Gazetecilik; 120
 Fikir Yayınları; 497
 Forart Matbaacılık San. Tic.; 133
 Furkan Neşriyat; 1431, 1435, 1444, 1445, 1505, 1572, 1601, 1602, 1603, 1604, 1608, 1618, 1619, 1637
 Gaye Matbaacılık bkz. Gaye Matbaası
 Gaye Matbaası; 439, 441, 442, 445, 454, 464, 466, 467, 469, 471, 479, 487, 495, 503, 517, 532, 590, 809
 Gıpta Ofis; 1014, 1017, 1018, 1025, 1026, 1042, 1048
 Gıpta Ofis Kırt. ve Prom. Ürn. İmalat San. A.Ş. bkz. Gıpta Ofis
 Giza (Nuh); 1567
 Gönül Kasetçilik; 1183, 1184
 Gönül Kitap; 929, 930
 Görsel Dizayn Ofset Matbaacılık Tic. A.Ş.; 1074
 Gulam Ali ve Şeriki; 310, 709
 Guraba Yayınları; 1594
 Güçlü Gazetecilik; 272
 Gümüş Ofset; 237, 537, 538, 793, 811, 817
 Gündoğdu Matbaacılık; 515
 Güneş Gazetesi; 272
 Güzel Kitabevi; 672
 Güzel Sanatlar Matbaası; 134, 135, 678, 682
 H Yayınları; 1498
 el-Hac Abdullah Efendi Matbaası; 1650
 el-Hac Hafız Ali Uğurlu; 677, 1670, 1737
 el-Hac Osman Zeki Matbaası bkz. Matbaa-i Osmaniye
 Hacı Ali Efendi; 1117
 Hacı Hafız Ali Uğurlu bkz. el-Hac Hafız Ali Uğurlu
 Hacı Hüseyin Efendi; 203
 Hacı Hüseyin Efendi Matbaası; 203, 296, 299, 302, 310, 709, 1662, 1704, 1724
 Hacıveyszade İlim ve Kültür Vakfı; 1062
 Hafizü'l-Kur'an Osman; 312
 Hafizü'l-Kur'an Osman ve Hafizü'l-Kur'an Mustafa; 1114
 Hakikat Neşriyat; 1239, 1260, 1345
 Hakikat Yayıncılık; 270, 846, 849, 850, 855, 905
 Haktan Yayın Dağıtım; 1236, 1237, 1269, 1385, 1395, 1396, 1408, 1634

- Halife Altay; 1131, 1132
 Halil Eser bkz. Eser Kitabevi
 Halk Kitabcılık Kollektif Şirketi; 359, 367, 752, 1651
 Harita Genel Müdürlüğü Basımevi; 226
 Hassas; 142
 Haşim Bey Matbaası; 220, 306, 307, 316, 319, 324, 721, 722, 723
 Haşim Efendi Matbaası bkz. Haşim Bey Matbaası
 Hat Cilt Basım Yayın Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.; 1530
 Hattat Tavaslı Neşriyatı; 1672
 Hayat Yayın; 1298, 1404
 Hayrat Neşriyat; 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 646
 Hayrat Vakfı bkz. Hayrat Neşriyat
 Hayrat Vakfı Matbaası; 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 617, 618, 619, 620, 622, 646
 Hayrat Vakfı Matbaası bkz. Hayrat Neşriyat Matbaası
 Hayri Zorlutuna Matbaası; 359, 742
 Haznedar Matbaası; 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 384, 415, 673, 674, 675, 676, 766, 773, 775, 779
 Hekimoğlu İsmail bkz. Ömer Okçu
 Hikmet Neşriyat; 174, 515
 Hilal Yayıncılık; 1
 Hilal Yayınları; 1
 Hisar Yayınevi; 245, 266, 269, 759, 763, 807, 845, 847, 1171, 1265
 Hisar Yayınevi Matbaası; 759
 Hizmet Vakfı; 91, 92, 93, 94, 95, 96, 100, 110, 112, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 147, 148, 149, 151, 152, 1156, 1231, 1241, 1243, 1263, 1264, 1305, 1338, 1350
 Hizmet Vakfı Matbaası; 140
 Hulusî Efendi Matbaası; 208, 297, 298, 300, 301, 302, 305, 306, 309, 313, 314, 321, 703, 708, 710, 1643
 Huzur Yayınevi; 236, 239, 244, 246, 249, 252, 253, 587, 828, 931, 1201, 1566
 IRCICA; 523, 640, 1111, 1127, 1133, 1134, 1742, 1745, 1746, 1747, 1748, 1749, 1750, 1751
 Işık Yayınları; 125, 127, 128, 131, 1071, 1072, 1073, 1077, 1078, 1080, 1081, 1238, 1245, 1246, 1272, 1279, 1330, 1331, 1344, 1364, 1412, 1423
 İbrahim Efendi Matbaası; 1739
 İbrahim Efendizâde Ali Raif Matbaası bkz. Ali Raif Efendi Matbaası
 İbrahim Saim Bey bkz. Saim Bey
 İFAV; 474, 527, 529, 1361, 1402
 İfek-Su Yayınları; 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927
 İfek-Su Yayınları Matbaası; 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927
 İhlas Matbaası; 446, 460
 İhsan Bey Matbaası; 201, 293, 294, 295, 660
 İkbal Ofset Matbaası; 109
 İlahiyat Vakfı bkz. İFAV
 İlk harf; 155, 1504, 1528
 İlmî Neşriyat; 641, 642
 İmaj Ofset; 948

- İmak Ofset; 138, 154, 687, 1098
 İnkılâb Basım Yayım; 603, 1137
 İnşa Yayınları; 983
 İpek Yayın Dağıtım Pazarlama A.Ş. bkz. İpek Yayıncılık
 İpek Yayıncılık; 273, 856, 860, 861, 863, 864, 865, 866, 884, 898, 918, 939, 940, 941
 İpek Yayınevi bkz. İpek Yayıncılık
 İpek Yayınevi Matbaası; 884, 898, 918, 939, 940, 941
 İpek Yayınları bkz. İpek Yayıncılık
 İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi bkz. IRCICA
 İslamî Kitabevi; 872, 879, 889, 891, 892, 893, 894
 İslamoğlu Yayıncılık; 108
 İsmail Hakkı Bey; 287, 315, 688, 706, 1112, 1113, 1701
 İsmail Hakkı Bey Matbaası; 287, 688, 1112, 1113, 1701
 İsmail Nazım bkz. Ergenek, İsmail Nazım
 İsmailağa Yayınevi; 1135
 İsmet Bey Matbaası; 367
 İsmet Matbaası; 1669
 İstanbul Matbaacılık; 1136
 İşaret Yayınları; 837, 842, 859, 870, 975, 984
 İşrak Yayınları; 985
 İyiişler Matbaası; 85
 İzmir İlahiyat'a Öğrenci Yetiştirme Derneği; 789
 Kabe Basım Yayın Dağıtım; 1185, 1285, 1332
 Kağıt ve Basım İşleri A. Ş.; 1124
 Kahraman Neşriyat; 242, 267
 Kahraman Yayınları bkz. Kahraman Neşriyat
 Kalkan Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.; 613, 1013, 1039, 1040, 1041, 1051, 1095, 1379, 1384, 1393, 1492, 1640
 Karaca Ofset; 755
 Karar Matbaası; 407
 Karist Baskı Çözümleri; 1747, 1748, 1749
 Kayseri Organize Sanayi Bölgesi; 1489
 Kelam Yayınları; 639, 913
 Kelebek Matbaası; 796
 Kemal Kalkan; 362
 Kent Ofset; 400
 Kervan Matbaası; 388
 Kervan Yayın-Dağıtım bkz. Kervan Yayınları
 Kervan Yayınları; 960, 965, 966, 1193, 1194, 1203, 1278, 1354, 1640
 Ketebe Yayınları; 156
 Kevser Basım Yayın Ltd. Şti.; 145
 Kılıç Kitabevi; 247, 251, 265, 408, 427, 455, 459, 476, 490, 506, 509, 513, 528, 797, 808, 815, 816, 1222, 1226, 1403
 Kitsan Kitap; 276
 Konya Kitapçılık; 90
 Kozan Matbaası; 813
 Kurena-yı Sani Hazret-i Şehriyarî Osman Zeki Beyefendi bkz. Matbaa-i Osmaniye
 Kurtuluş Matbaası; 455
 Kusva; 1466, 1467, 1562
 Kuşak Matbaası; 399, 403, 409, 413, 444
 Kuşak Ofset Matbaası bkz. Kuşak Matbaası
 Kültür Bakanlığı; 638, 1068, 1069
 Kürsü Yayıncılık; 852
 Litografî Hafız Mehmed Efendi bkz. Matbaa-i Hafız Mehmed ve Burhaneddin
 Lord Matbaacılık; 1505
 M. Yıldırım; 1037, 1038

- Maarif [Matbaası]; 334, 725
- Maarif Basımevi bkz. Maarif Vekaleti Matbaası
- Maarif Matbaası; 223, 224, 345, 351, 355, 731, 736, 739, 743, 745, 1696
- Maarif Nezareti; 191, 193, 199, 284, 285, 291, 632, 633
- Maarif Vekaleti Matbaası; 225, 726
- Mahmud Bey Matbaası; 1117
- Mahya Yayınları; 146
- Marmara; 1189, 1190, 1202
- Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı bkz. İFAV
- Marşoğlu Matbaacılık; 1431
- Mas Matbaacılık A. Ş.; 136, 159, 1699, 1700
- Mat Kitap; 1495
- Matbaa-i Amire; 210, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 634, 1644, 1667, 1675, 1703, 1709, 1717, 1718, 1720, 1722, 1729
- Matbaa-i Âmire Kelam-ı Kadim Matbaası bkz. Matbaa-i Âmire
- Matbaa-i Bahriye bkz. Bahriye Matbaası
- Matbaa-i Burhaneddin; 1120, 1668, 1691, 1714, 1715
- Matbaa-i Hafız Mehmed Efendi bkz. Matbaa-i Hafız Mehmed ve Burhaneddin
- Matbaa-i Hafız Mehmed ve Burhaneddin; 304, 657, 1115, 1116, 1123
- Matbaa-i Hulusî Efendi bkz. Hulusî Efendi Matbaası
- Matbaa-i Orhaniye; 1684
- Matbaa-i Osmaniye; 191, 192, 193, 194, 197, 198, 202, 213, 214, 217, 219, 221, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 289, 292, 318, 327, 328, 337, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 658, 659, 666, 668, 718, 732, 1641, 1642, 1648, 1654, 1664, 1666, 1676, 1687, 1711, 1719, 1730, 1731, 1733
- Matbaacı Hacı Abbas Efendi; 1122
- Matbaatü Ana Ofset bkz. Ana Ofset
- Matbaatü Bilnet bkz. Bilnet Matbaacılık
- Matbaatü Bozkurt bkz. Bozkurt Matbaası
- Matbaatü Çeltüt bkz. Çeltüt Matbaası
- Matbaatü Desen Ofset bkz. Desen Ofset
- Matbaatü Grafik Sanatlar; 97, 554, 555, 556, 564, 570, 572, 573
- Matbaatü Grafik Sanatlar bkz. Grafik Sanatlar Matbaası
- Matbaatü Haşim bkz. Haşim Bey Matbaası
- Matbaatü Hayri Zorlutuna bkz. Hayri Zorlutuna Matbaası
- Matbaatü İsmet bkz. İsmet Bey Matbaası
- Matbaatü Mehmed Hulusî bkz. Hulusî Efendi Matbaası
- Matbaatü Mektebeti'l-Maarif bkz. Mektebetü'l-Maarif
- Matbaatü Mektebi'l-Maarif; 344, 361, 364, 728, 729, 733, 734, 735, 737, 741, 742
- Matbaatü Muhammed Hulusî bkz. Hulusî Efendi Matbaası
- Matbaatü Nurtan Ofset bkz. Nurtan Ofset
- Matbaatü Osman Bey bkz. Matbaa-i Osmaniye
- Matbaatü Sebat bkz. Sebat Matbaası
- Matbaatü Vezarati'l-Maarif bkz. Maarif Vekaleti Matbaası
- Matbaatü Yusuf Ziya Efendi bkz. Yusuf Ziya Matbaası
- Matbaatü'l-Emniyye bkz. Emniyet Matbaası
- Matbaatü'l-Evkafi'l-İslamiyye bkz. Evkaf-ı İslamiye Matbaası
- Matbaatü'l-Evkafi'l-İslamiyye bkz. Evkaf-ı İslamiye Matbaası)
- Matbaatü'l-Maarif bkz. Maarif Matbaası

- Matbaatü'l-Osmaniyye bkz. Matbaa-i Osmaniye
- Matbaatü'n-Nefiseti'l-Osmaniyye bkz. Matbaa-i Osmaniye
- Matsis Matbaa Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.; 623
- Medrese Yayınları; 1501, 1512, 1529, 1549, 1556, 1557, 1558, 1569
- Mega Basım; 270, 614, 615, 616, 621, 846, 849, 850, 855, 1100, 1348, 1462, 1514
- Mehmed Emin bkz. Osmanlı Kütübhanesi - Mehmed Emin
- Mehmed Haşim Bey Matbaası bkz. Haşim Bey Matbaası
- Mehmed Rıza İbn er-Rasih bkz. Emniyet Kütübhanesi
- Mekki Yayınları; 1511
- Mekteb-i Fünûn Harbiye-i Şahane Matbaası; 1660
- Mekteb-i Maarif Matbaası bkz. Naci Kasım Mektebetü'l-Maarif; 730, 1686, 1690, 1740
- Melda Yayınları; 484
- Meral Yayınevi; 753, 776
- Merhamet; 1111
- Merve Basım Yayın Dağıtım bkz. Merve Yayınları
- Merve Yayınevi bkz. Merve Yayınları
- Merve Yayınları; 109, 121, 129, 888, 932, 933, 934, 936, 943, 946, 947, 970, 989, 1159, 1187, 1188, 1217, 1261, 1275, 1289, 1291, 1292, 1301, 1321, 1343, 1347, 1349, 1366, 1368, 1369, 1405
- Merve Yayınları Matbaası; 888, 932, 933, 934, 936, 943, 946, 947, 970
- Meşek Yayıncılık Tanıtım Organizasyon; 1700
- Meteksan; 456
- Meteksan Matbaası; 172, 452, 456, 461, 465, 476, 478, 499
- Meylanî Hacı Ali Efendi; 201
- Mısırlı Matbaası; 74
- Milliyet Gazetesi; 449, 557, 887
- Mirac Yayınları; 1530
- Modern Ofset; 453, 760
- Mohndruck; 120
- Moro Yayıncılık bkz. Moro Yayınevi
- Moro Yayınevi; 867, 928, 976
- Moro Yayınları bkz. Moro Yayınevi
- Muhammed Reşid el-Havaslı; 323, 711, 713
- Muhammed Selim es-Sabbağ; 214
- Mustafa Varlı; 765
- Mücellid Gulam Ali bkz. Gulam Ali ve Şeriki
- Mürşid Çantay; 473
- Naci Kasım; 223, 224, 344, 345, 351, 355, 361, 364, 725, 728, 731, 733, 735, 736, 737, 739, 741, 742, 743, 745, 1696
- Nakkaş Yapım ve Prodüksiyon; 1564
- Nebevi Hayat; 1432
- Nesil Matbaacılık; 1172
- Nesil Yayınları; 1172, 1186, 1191, 1192, 1221, 1235, 1270, 1294, 1313
- Neşe Matbaacılık; 1135
- Nezaret-i Maarif-i Umumiye bkz. Maarif Nezareti
- Numune Matbaacılık; 1070, 1248, 1411, 1742, 1743, 1744, 1745
- Numune Matbaası bkz. Numune Matbaacılık
- Nurtan Ofset; 93, 98
- Ofis Yayın Matbaa Ltd. Şti.; 1498
- Okusan Yayıncılık; 173, 526
- Optimum Basım; 1750, 1751

- Orhan Ofset Matbaası; 931
- Orhaniye Matbaası bkz. Matbaa-i Orhaniye
- Osman Bey Matbaası bkz. Matbaa-i Osmaniye
- Osman Meral; 769
- Osmanlı Kütüphanesi - Mehmed Emin; 1739
- Ömer Okçu [Hekimoğlu İsmail]; 97, 98
- Öncü Basım Yayım San. Ltd. Şti.; 994, 997
- Önder Matbaası; 677
- Ötügen Neşriyat A. Ş.; 514
- Öz Akın Matbaası; 401, 410, 412, 422, 757, 761
- Özdemir Ambalaj ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.; 608
- Özgün Matbaacılık San. Tic. A.Ş. bkz. Özgün Matbaası
- Özgün Matbaası; 601, 607, 980, 982, 1001, 1002, 1019, 1027, 1029, 1030, 1046, 1047, 1049, 1050, 1083, 1085, 1087, 1088, 1089, 1092, 1093, 1099, 1337, 1380, 1382, 1397, 1430, 1433, 1434, 1457, 1492, 1518
- Özkan Matbaacılık; 602
- Özrekor Matbaası; 383
- Özyurt Matbaacılık; 1097, 1386, 1461
- Pamuk Ofset bkz. Pamuk Yayınları Matbaası
- Pamuk Yayınları; 89, 1162, 1163, 1164, 1197, 1401, 1497
- Pamuk Yayınları Matbaası; 89, 1401, 1497
- Pasifik Ofset; 1075
- Pelin Ofset; 801
- Polat Ofset Tesisleri; 514
- Prestij Matbaası; 836
- Rabitatü'l-Alemi'l-İslamiyye; 444
- Ravza Yayınları; 1227, 1250, 1346
- Remzi Kitabevi; 636, 637
- Renk Grafik Matbaacılık A. Ş.; 1738
- Renk Ofset; 101, 105
- Renkler Matbaası; 92, 95, 171, 433, 435, 523, 756
- Repromat Matbaası; 795, 798, 799
- Resimli Posta Matbaası Ltd. Şirketi; 1652
- Reyhani Yayınları; 1218, 1219, 1220
- Rıza Efendi Matbaası; 303
- Risale Basın Yayın Ltd. Şti. bkz. Risale Yayınları
- Risale Yayınları; 604, 644
- Sabah Gazetesi; 231, 820, 843, 844, 858, 1516
- Sabah Gazetesi Matbaası; 820, 843, 844, 858, 999, 1004
- Saim Bey; 213, 215, 216, 219, 292, 318, 319, 326, 327, 658, 659, 663, 665, 712, 714, 715, 716, 717, 718
- Saim Bey, Hakkı Bey bkz. Saim Bey
- Samim Güniz - Sadık Özaygen Neşriyat ve Matbaacılık Koll. Şti.; 356
- Sanem Matbaası; 448, 483, 488
- Saray Matbaacılık; 867, 976
- Saray Matbaası bkz. Saray Matbaacılık
- Sebat Matbaası; 342, 343, 346, 347, 349, 350, 353, 354, 357, 360, 365, 738, 740, 747, 749
- Seçil Ofset; 75, 76, 78, 79, 103, 273, 277, 581, 606, 863, 1507
- Seda Yayıncılık; 915, 916, 917, 1155, 1158, 1169, 1173, 1180, 1181, 1273, 1280, 1281, 1309, 1319, 1320, 1333, 1334, 1335, 1336, 1414, 1424, 1425, 1446, 1470, 1481, 1483, 1508, 1536
- Sefa Yayıncılık; 182, 183, 184, 185, 1141, 1142, 1144, 1145, 1146, 1150, 1151, 1152, 1233, 1240, 1242, 1251, 1253, 1255, 1256, 1303, 1308, 1355, 1465, 1482, 1550, 1555
- SEK Yayınları; 549
- Sel Ofset; 102, 114, 119, 781

- Sel Yayınları ; 772
- Selçuk Tekbaş; 181
- Sema Yayınevi; 747, 749
- Semer kand Yayınevi; 1348, 1427, 1458, 1499, 1500
- Semer kand Yayınevi bkz. Semer kand Yayınları
- Semih Ofset; 247, 251, 265, 428, 434, 512, 516, 518, 519, 522, 524, 530, 533, 536, 542, 544, 549, 568, 942, 944, 996, 1023
- Serkurena-yı Hazret-i Şehriyari Osman Efendi bkz. Matbaa-i Osmaniye
- Server İletişim bkz. Server Neşriyat
- Server Neşriyat; 84, 85, 86, 1168, 1479, 1487, 1502, 1503
- Sılacan; 1387
- Simat Matbaacılık ve Yayıncılık Ltd. Şti.; 1495
- Sıralar Matbaası; 746
- Sinan Matbaası; 340
- Sistem Matbaacılık; 275, 1007, 1008, 1022
- Sistem Ofset; 638
- Siyer Yayınları; 277
- Son Akın Matbaası; 424
- Sönmez Basım Yayın Şirketi bkz. Sönmez Neşriyat
- Sönmez Matbaa ve Yayıncılık bkz. Sönmez Neşriyat
- Sönmez Neşriyat; 280, 368, 373, 374, 375, 376, 379, 383, 386, 389, 391, 392, 395, 397, 399, 402, 403, 409, 413, 424, 425, 429, 438, 443, 458
- Step Ajans; 146, 156, 983, 985
- Sure bkz. Sure Yayınları
- Sure Yayınları; 1532, 1534, 1535, 1542, 1576, 1577, 1578
- Şafak Yayınları; 561
- Şakir Hoca Kitabevi; 348, 352, 435
- Şamil Yayınevi; 833
- Şark ve Maarif Kütüphaneleri; 1129, 1130
- Şenyıldız Matbaası; 848, 1160, 1161
- Şenyıldız Yayınevi; 230, 233, 268, 400, 404, 412, 422, 440, 453, 457, 486, 767, 768, 777, 778, 781, 782, 783, 785, 786, 788, 822, 823, 848, 988, 1143, 1198, 1199, 1204, 1205, 1206, 1207, 1208, 1209, 1277, 1323
- Şirket-i Hayriye-i Sahafiye; 296, 299, 1724
- Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye; 1662
- Şirketü'l-Kitabi el-Kollektifi Halk bkz. Halk Kitabçılık Kollektif Şirketi
- Talat Matbaası Vakfı; 143
- Tan Matbaası; 1694
- Tebliğ Yayınevi bkz. Tebliğ Yayınları
- Tebliğ Yayınları; 811, 851
- Temel Matbaası; 122, 587
- Temel Neşriyat; 237, 241, 470, 482, 491, 492, 521, 566, 567, 805, 817, 819, 871, 873, 878, 882, 895, 896, 897, 900, 906, 907, 909, 919, 920, 935, 937, 950, 951, 952, 953, 959, 964, 1165, 1166, 1167, 1216, 1228, 1257, 1286, 1300, 1306, 1310, 1311, 1312, 1317, 1329, 1341, 1356, 1370, 1383, 1413
- Temel Neşriyat Matbaası; 482
- Temel Ofset; 856, 864, 865, 866
- Tenvir Neşriyat; 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 88, 171
- Tercüman Gazetecilik ve Matbaacılık Anonim Şirketi bkz. Tercüman Gazetesi
- Tercüman Gazetesi; 229, 450, 451, 539
- Tercüman Gazetesi Matbaası; 229, 450, 451, 468, 539
- Timaş Yayınları; 104, 106, 130
- TŞOF Plaka Matbaacılık; 1068, 1069

- TTK Basımevi bkz. TTK Matbaası
 TTK Matbaası; 550, 551, 558, 559, 594, 595, 598, 599, 880, 881, 1670, 1737
 Turan Ofset Matbaası; 806
 Turkuvaz Medya; 1540, 1579, 1635, 1636
 Türdav; 764
 Türk Hava Yolları; 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623
 Türk Petrol Vakfı; 1738
 Türkiye Diyanet Vakfı; 172, 175, 176, 177, 240, 599, 791, 794, 801, 804, 810, 814, 829, 830, 838, 839, 840, 841, 853, 854, 857, 868, 877, 885, 899, 901, 903, 938, 958, 961, 963, 973, 979, 990, 991, 992, 998, 999, 1000, 1004, 1006, 1010, 1011, 1012, 1020, 1028, 1032, 1036, 1044, 1045, 1052, 1054, 1061, 1063, 1249, 1274, 1287, 1290, 1293, 1299, 1307, 1322, 1325, 1342, 1365, 1371, 1372, 1398, 1409, 1416, 1429, 1436, 1447, 1448, 1450, 1452, 1460, 1480, 1486, 1488, 1491, 1494, 1506, 1509, 1521, 1531, 1533, 1538, 1539, 1583, 1591, 1598, 1599, 1605, 1613, 1614, 1626, 1639
 Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi; 1743, 1744
 Türkiye Diyanet Vakfı Matbaası; 240, 569, 577, 810, 814, 829, 830, 838, 839, 840, 841, 853, 854, 857, 868, 901, 903, 938, 958, 961, 962, 963, 973, 979, 986, 1032, 1371, 1471
 Umut Matbaacılık; 869
 Uycan Matbaası; 402
 Uygulamalı Türk-İslâm Sanatları Kütüphanesi; 1699
 Uysal Kitabevi bkz. Uysal Yayınları
 Uysal Yayınları; 914, 967, 968, 969
 Ülkü Matbaası; 727
 Vadi Yayınları; 278
 Vakıf Sistem; 591, 592
 Vatan Gazetecilik ve Matbaacılık A. O. Matbaası; 227
 Vezaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye; 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170
 Vizyon Basımevi; 87, 88, 1417
 Yasin Yayıncılık; 1282, 1314, 1315, 1316, 1359, 1360
 Yaysan Matbaacılık; 852
 Yeni Asya Matbaası; 684, 685, 686
 Yeni Asya Neşriyat bkz. Yeni Asya Yayınları
 Yeni Asya Yayınları; 682, 683, 684, 685, 686, 796
 Yeni Boyut Yayınları; 546, 581
 Yeni Gün Matbaası; 1035
 Yeni Güven Matbaası; 276
 Yeni Ufuklar Neşriyat; 534, 548
 Yeni Yıldız Matbaası; 612, 744
 Yenigün Matb. San. ve Tic. Ltd. Şti.; 978, 981, 1035
 Yıldız Matbaası; 604, 1111, 1127, 1134
 Yıldızlar Matbaası; 527, 529
 Yolcu Yayınevi; 1160, 1161, 1179, 1210, 1215, 1276, 1283, 1284, 1367, 1373, 1374, 1375, 1376, 1377, 1442
 YÖK Matbaası; 808
 Yunus Karaaslan; 687
 Yusuf Ziya Balçık bkz. Balçık, Yusuf Ziya
 Yusuf Ziya Matbaası; 218, 322, 716, 717
 Yükselen Matbaası; 637
 Zafer Matbaası; 1217, 1369
 Zafer Yayınları; 974, 986
 Zaman Yayıncılık; 836
 Ziya Ofset; 106



Kur'an-ı Kerim, nazil olduğu ilk günden itibaren asırlar boyunca hem hafızalarda korunmuş, hem hattatların elinde sanatın zirvesine taşınmış böylece büyük bir hürmetle nesilden nesile aktarılmıştır. Ancak 15. yüzyılda matbaanın icadı sonrasında Avrupa'da başlayan Kur'an-ı Kerim basımı faaliyetleri, İslam dünyasında yeni ve hassas bir tartışma alanı doğurmuştur.

Osmanlı'da başlangıçta Mushaf-ı Şerif basımına izin verilmemesi, yapılan kaçak baskılara el konulması ve sorumluların cezalandırılması, fikrî ve siyasî bir ön yargının kabulü değil; Allah kelâmının kutsiyetini muhafaza etme, hata ve tahrifat ihtimalini bertaraf etme gayesi taşıyan derin bir dinî hassasiyetin tezahürüdür.

Bu eser, Mushaf-ı Şerif'in matbaada basımı serüvenini Osmanlı'daki ilk tereddütlerden tamamen benimsemeye ve Cumhuriyet Türkiye'sinin modern baskı tekniklerine uzanan tarihî bir çizgide ele almaktadır. 1874'te Şekerzâde hattıyla basılan ilk resmî Mushaf'tan Mushafı İnceleme Heyeti'nin denetim sürecine, taşbaskıdan ofsete ve dijital dizgiye kadar uzanan dönüşüm, arşiv belgeleri ve kütüphane kayıtları ışığında ortaya konulmaktadır.

Çalışmanın en dikkat çekici yönlerinden biri, başlangıcından 2024 yılı sonuna kadar Türkiye'de basılan Mushaf-ı Şerif ve cüzleri ihtiva eden kapsamlı bibliyografik katalog kısmıdır. Bu bibliyografya ve toplu katalog kısmı çalışmayı yalnızca bir tarih anlatısı olmaktan çıkarıp, alanında eşsiz bir bibliyografik başvuru kaynağına dönüştürmektedir.



TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

ISBN: 978-625-6110-79-3



9 786256 110793